

Stärka Världsarv avrapportering

delstudie 2

Susanna Heldt Cassel och Albina Pashkevich
CeTLeR - Centrum för besöksnärforskning

Nr: 2021:2

Intervjuerna

I delstudie två inom forskningsdelen till projektet Stärka Världsarv, genomfördes 15 intervjuer med nyckelaktörer inom olika intressentgrupper kring Världsarvet Falun. Dessa intervjuer var semistrukturerade djupintervjuer, där ett antal tematiska områden behandlades genom öppen samtalskaraktär, dvs intervjuerna har inte styrts av fasta frågor som varit samma för alla respondenter. Syftet har varit att få en bild av hur de olika intervjupersonerna ser på världsarvet, dess innehåll och värden, samt vilken roll världsarvet har för den egna verksamheten och för Falun och regionen men också vilka möjligheter till utveckling framöver man ser.

Studien har kartlagt ståndpunkter, intressen samverkansytor samt konfliktlinjer kopplat till Världsarvet Falun med fokus på lokala aktörer. Aktörerna som intervjuats återfinns i kommunen bland tjänstemän och ledande politiker, representanter för kultursektorn, företagare inom besöksnäringen, fastighetsägare, andra offentliga aktörer med koppling till förvaltning samt näringslivsutveckling. De resultat i form av synpunkter, åsikter och ställningstaganden som kommer fram i intervjustudien ska därför ses som de frågor som intervjupersonerna själva har lyft fram som viktiga för dem.

Sammanfattande analys av intervjuerna

Vilka är Världsarvets värden?

Frågan om världsarvets värden är central och återkommer i samtliga intervjuer, antingen direkt, genom att intervjupersonen spontant började prata om vilka de ansåg att dessa var, eller indirekt genom att diskussionen cirkulerade kring svårigheterna när det gäller att identifiera och kommunicera vilka värden som finns och hur dessa bör lyftas. En fråga som återkom var vad som är betydelsefullt för världsarvet och varför, samt vilka materiella och symboliska värden som kan identifieras och på vilka sätt dessa representerar något värdefullt. Exempel på värden som nämndes av respondenter var byggnader och stadsmiljöer, specifika epoker inom arkitektur och visuella uttryck inom byggande, exempelvis byggnader och kvarter som har en tydlig koppling till Faluns och bergshanteringens historia. Flera nämnde de röda trähus och f.d. arbetarkvarter samt äldre stenhusbebyggelse kring torg och kyrkor, liksom slagghögar och äldre byggnader kring gruvan och bergsmansgårdarna runt Falun. Frågor lyftes kring vilka typer av bebyggelse som var mer värda att bevara än andra och flera intervjupersoner efterfrågade en mer transparent och direkt diskussion kring dessa frågor i Falun. *“Vi borde prata om vad som är typiskt för Falun och vad Världsarvet Falun symboliserar. [...] Det kan vara så enkelt som att visa på betydelsen av koppar och rödfärg...”*

Det blev tydligt i intervjustudien att flera aktörer upplever att det är viktigt och intressant att prata om hur världsarvets värden kan identifieras och lyftas fram, vad som bör bevaras och varför, både som ett sätt att på sikt stärka stadens och regionens identitet och varumärke, men också för att förmedla kunskap om historiska händelser och platser. Idag är det inte tydligt vad världsarvets värden egentligen är och hur dessa kan komma till uttryck rent konkret eller komma till användning i olika verksamheter, till exempel inom stadsplanering och turismutveckling. Det upplevs av flera som diffust och oklart vad världsarvet är, hur det avgränsas, både materiellt och symboliskt, dvs vad som tillhör världsarvet och vad som inte gör det - och varför.

Stärka Världsarv avrapportering

delstudie 2

Susanna Heldt Cassel och Albina Pashkevich
CeTLeR - Centrum för besöksnärforskning

Nr: 2021:2

Fysisk gestaltning och världsarvets synlighet

Den fysiska gestaltningen i staden kom upp som en viktig fråga, där synpunkter lyftes kring att det borde kunna bli tydligare vilken typ av fysisk utformning som passar ihop med världsarvet och som leder tankarna till Falun som världsarvsstad. Det handlar om både bevarande av gamla byggnader, men framförallt om utformningen av nya byggnader, både material, form och gestaltning. En påminnelse för alla som kommer till Falun på besök men också för att de som bor där och ska kunna stolthet över Falun och dess världsarv. Ett förslag från en intervjuperson var tydligare skyltning med enhetlig stil på skyltar, ljussättning på byggnader och mer informationsskyltar och hänvisningar till var det går att få reda på mer (digital information) om platser, händelser och personer. Denna typ av "infrastruktur" i staden som leder tankarna till någon form av mer tydligt varumärke som inkluderar en grafisk profil efterfrågades av aktörer från besöksnäringen. En poäng med detta skulle då vara att företag skulle kunna använda sig av samma grafiska profil och symbolspråk i sin egen marknadsföring och i sina produkter. Även kopplingen mellan de olika delarna av världsarvet samt de områden som kanske inte direkt knyts till världsarvet men som av vissa besöks utan att de vet att området också tillhör Världsarvet nämndes: *"Man ska inte kunna missa när man ute på Lugnet och cyklar att man är i ett världsarv, det är inte bara Falu Gruva och Stora Stöten, det är mycket större än så..."*

Möjligheter att bättre knyta ihop områden kring Lugnet med staden och gruvlandskapet nämndes. Samtidigt så finns det en hel del utmaningar när det gäller både kommunikation mellan aktörer och verksamheter och hur olika aktörer identifierar sig med Falun. Här nämndes särskilt uppdelningen mellan idrottsstaden och kulturstaden Falun *"som stängda enklaver som inte kommunicerar med varandra"*. *"Lugnet har till exempel sin egen grafiska profil..."*.

Samtidigt påpekar representanter för Falu Kommun att privata aktörer inte kan förvänta sig att enbart kommunen ska ansvara för frågor rörande turismutveckling och varumärkesbyggande, utan detta är också till stor del en fråga för näringslivet att jobba med. Här finns lite olika syn på vems ansvar det är att jobba med ortens varumärke och knyta ihop olika värden och profiler som finns idag. ...*"det finns ingen aktör som är rådgivande eller normgivande när det gäller gestaltning i centrala Falun."*

Är bevarandet av kulturarv ett hinder eller en möjlighet?

Frågan om bevarande av kulturhistoriska miljöer och materiellt kulturarv i Falun togs upp som en viktig fråga ur flera perspektiv. Här syns en konfliktlinje mellan aktörer som menar att bevarandefrågor och historiska lämningar inte borde få stå i vägen för exploatering av nya stadsdelar och fastigheter. Både fastighetsägare och vissa entreprenörer lyfte fram att kulturarvet och synen på vad som bör bevaras ställer till problem och krånglar till det för aktörer som vill investera och satsa på förändringar och förnyelse av stadsmiljön. *"Så fort du ska sätta ner en spade, så står det två arkeologer där och säger - stopp, stopp, stopp, det här går inte!"*

Att detta synsätt på bevarande var något som står i vägen för utveckling hade noterats även bland aktörer som inte höll med om synsättet. Detta var en underliggande skiljelinje i synen på världsarvets roll i Faluns utveckling. Intervjupersoner som företrädde kultursektorn menade att detta var olyckligt och att det finns många sätt som äldre historiska lämningar och kunskap om historiska platser och byggnader skulle kunna komma till nytta inom nutida utvecklings och nybyggnadsprojekt. Ett förslag var att detaljer från tidigare byggnadsstilar skulle kunde integreras i nya byggnader på ett tydligare sätt och att platsers historia lyftes som en del av värdet och attraktionskraften i dessa hus och nya kvarter.

Stärka Världsarv avrapportering

delstudie 2

Susanna Heldt Cassel och Albina Pashkevich
CeTLeR - Centrum för besöksnärforskning

Nr: 2021:2

Det fanns också ett mer utvecklat synsätt på hur bevarandet faktiskt skulle kunna bidra till utveckling, genom användning av utvalda delar av det materiella kulturarvet. Ett exempel på detta är påpekanden om att slagghögar och andra lämningar från gruvbrytningen måste presenteras och lyftas fram på ett bättre och mer kreativt sätt om de ska bevaras. En farhåga fanns kring att det inte verkar stå klart för alla besökare eller invånare varför vissa slagghögar eller andra lämningar ligger kvar och vad de representerar. Istället för att bevara bara för att bevara, som man kan uttrycka denna ståndpunkt, så poängteras att det som bevaras ska ha ett syfte och en funktion och kunna bidra till något positivt idag och i framtiden. Här skulle mer kunna göras, exempelvis genom belysning, skyltar och mer information och berättelser, för att skapa mer förståelse för vad dåtidens landskap betyder idag och skapa lite mer spektakulära och synliga landmärken. Det är inte attraktivt med gamla lämningar eller slagghögar i sig, de behöver presenteras och komma till användning i någon form av aktuellt sammanhang som blir betydelsefullt.

Aktörernas roll och syn på ansvar

Alla aktörer är överens att Världsarvet Falun inte har något tydligt varumärke eller en avgränsad beskrivning. Det som flest förknippar med världsarvet är gruvan och gruvområdet, som en självklar identitetsbärare och tycks fungera som ansiktet utåt, men även andra områden som nämns som viktiga delar av världsarvet av intervjupersonerna är Bergsmanslandskapet, Staberg, Linnés bröllopsstuga, men även vissa delar av Falu stad. Det är dock inte tydligt i Falun att det är en världsarvsstad: *“Man förknippar Falun med en mysig stadskärna, men man hör sällan att staden förknippas med världsarvet”*.

Flera av intervjupersonerna påpekade att de önskade en tydligare profil med koppling till symboler och grafisk formgivning, men även målgrupperna för en sådan profil eller sådant varumärke diskuterades. Förutom att företagare inom besöksnäringen skulle kunna vara betjänta av ett varumärke att “haka på” i sin egen affärsutveckling så nämndes även Faluborna och befolkningen i närområdet som viktiga i profileringen. En fråga som lyftes i detta sammanhang var en känsla av en uppdelning mellan aktörerna i olika läger, mellan de som ansågs tillhöra en slags “kulturelit” i Falun och andra som inte alls känner något engagemang eller någon tillhörighet till de aktiviteter och miljöer som brukar kopplas till kultur och kulturarv. Det finns en önskan som framkommer i intervjustudien om att denna klyfta mellan de som är insatta och engagerade och de som av olika anledningar inte är det ska överbryggas.

Det skulle gynna både utvecklingen i Falun och kringliggande områden och Dalarna som helhet om engagemanget var bredare och det fanns en större förankring i olika grupper av samhället kring Världsarvet Falun och dess värden och miljöer. Andra världsarv nämndes som jämförelse där det fanns en upplevelse av att ett större engagemang och en allmänt utbredd stolthet över världsarvet som bidrar till attraktivitet och att världsarvet ses som allas angelägenhet. En större folklighet och flexibilitet i hur världsarvet tolkas och används, för att flera ska känna tillhörighet lyftes som en viktig fråga. Det finns en stark förhoppning hos flera aktörer om att kommunen ska ta ett större ansvar och ta hand om de olika frågor som är kopplade till utvecklingen av Världsarvet Falun, inklusive besöksnäringens utveckling.

Stärka Världsarv avrapportering

delstudie 2

Susanna Heldt Cassel och Albina Pashkevich
CeTLeR - Centrum för besöksnärforskning

Nr: 2021:2

Avslutande reflektioner

Avslutningsvis kan vi sammanfatta intervjustudien med att det tycks finnas ett stort intresse för världsarvet och dess utveckling bland de aktörer som intervjuats, men att det finns ett antal utvecklingsområden och utmaningar som lyfts fram. En utmaning som framkommer är bristen på tydligt ledarskap kring världsarvet och samordning av allt som har med denna utveckling att göra, tex planering och fysisk gestaltning av stadsmiljön, varumärke och kommunikation, förankring och koppling till näringslivsutveckling, fritid och idrott, samt till turism och besöksnärförfrågor etc. Det finns en vilja och en önskan att arbeta vidare med att identifiera och kommunicera världsarvets värden och bygga upp ett tydligare varumärke för Falun och för världsarvet.

Det finns vissa strukturer, både fysiska och institutionella som försvårar nytänkande och innovationer kring världsarvet, pga historiska orsaker, uppdelade ansvarsområden samt fokus på förvaltning och bevarande. Det finns en farhåga att besöksnärförutvecklingen i Falun kan stagnera på grund av en otydlighet när det gäller vem som ansvarar och driver dessa frågor, kommunen, Visit Dalarna eller andra aktörer? Besöksnärförutvecklingen upplevs befinna sig i ett separat "stuprör" som är svårt för andra intressenter att få inblick i.

Det finns också en farhåga att intressekonflikter av olika slag kan förhindra utveckling och att det skulle vara önskvärt med någon form av samverkansyta eller träffpunkt där dessa intressen, exempelvis bevarandointressen kontra förändring/utveckling kan bollas och diskuteras öppet och utan prestige. Mer samverkan är också något som efterfrågas generellt, både inom kommunen och dess olika verksamheter men också mellan privata och offentliga aktörer samt föreningar och ideella krafter.

Denna rapport sammanfattar ett av de forskningsprojekt som pågår inom ramen för CeTLeR- Centrum för besöksnärforskning. För mer information om delprojektet, vänligen kontakta Susanna Heldt-Cassel (shc@du.se) eller Albina Pashkevich (alp@du.se). För frågor om CeTLeRs verksamhet: cetler@du.se

